

Ann-Helén Laestadius

Inspirationskälla. När Ann-Helén Laestadius ska få språket att flöda går hon till älven för att komma i rätt stämning.

V

id Lainoälven i Soppero i Norrbotten finns en stor sten. Där ställer sig författaren och journalisten Ann-Helén Laestadius och blickar ut över forsarna när hon behöver få inspiration till sina böcker.

– Där finns en stark känsla av att mina släktingar är med mig. Det påminner mig om historier som jag har hört och saker som jag har sett när jag var barn. Orden bara sköljer över mig.

Hon väntar tills rösterna och dialogerna som uppstår i hennes inre har forsats färdigt. Sedan sätter hon sig ner, tar av sig fingervantarna som skyddar mot myggen och dikterar eller knappar in sina upplevelser på mobilen.

Ann-Helén Laestadius växte upp i Kiruna, men är sedan länge bosatt i Solna. Kvar i Kiruna och Soppero har hon sin släkt och sina bästa barndomsminnen. Och det är dit hon återvänder när hon har kört fast i sitt skrivande.

EN GÅNG NÄR hon höll på med sin ungdomsbokserie om sametjejen Agnes fick Ann-Helén Laestadius ett författarstipendium för att åka en vecka till Kavala i Grekland. Hon skrev i rasande takt, men det blev ändå inte bra.

– När jag kom hem kände jag att jag hade fått fel inspiration. Det var fel natur och fel temperatur. Så åkte jag till Soppero, och allting bara föll på plats. Det är där jag ska vara!

Betydelsen av platser och rötter är också temat för hennes Augustprisade ungdomsroman *Tio över ett* från 2016, som gestaltar hur Kirunas invånare påverkas när staden ska flyttas på grund av sprickbildning i marken och en utvidgning av gruvan.

Bokens huvudperson, tonårsflickan Maja, är förtvivlad över att lämna det kvarter där hon har vuxit upp. Efter att ha vakat varje natt för att vara beredd att fly om staden skulle störta samman under den nattliga gruvsprängningen, drabbas hon av panikångestattacker.

Vid Augustprisutdelningen fick Ann-Helén Laestadius höra att människor som har flytt från sina länder kan känna igen sig i boken.

– Det går aldrig att jämföra ett krig med Kiruna, men känslan hos en ung människa

det ingen som reagerade på det. Det var bara självklart att samerna skulle vara tvungna att flytta på sig.

SKRIVIT HAR Ann-Helén Laestadius gjort ända sedan sexårsåldern, när hon inspirerades av de samiska berättelser som hon fick höra av sin mamma. Men att det skulle bli ungdomsböcker var en slump.

Det började med en barnbokstävling arrangerad av Nordiska museet år 2007 på temat ”att vara ung same i dag”, som hon upptäckte när hon jobbade som nyhetsreporter i Stockholm. Då hade hon i nästan tjugo år planerat att skriva en vuxenroman om tre generationer samiska kvinnor.

På två veckor skalade hon ner materialet till en ungdomsbok – och vann tävlingen. Resultatet blev *Sms från Soppero* – den första av hennes fyra böcker om Agnes – som handlar om hur förlusten av det egna språket påverkar identiteten.

I boken har Agnes mamma, till följd av mobbning, tagit

”Det var bara självklart att samerna skulle vara tvungna att flytta på sig”

av att förlora sin plats och sina rötter kanske går att jämföra.

I romanen låter hon också en av karaktärerna påminna läsaren om att samerna tvingades bort från sina marker när gruvan i Kiruna anlades.

– Då vill jag få folk att tänka: det här har ju faktiskt hänt en gång tidigare, och då var

avstånd från sitt samiska ursprung och flyttat till Stockholm. När Agnes sedan på egen hand försöker lära sig samiska och blir kär i en samisk kille i Soppero, blir hennes äkthet som same ifrågasatt både av kompisarna i Stockholm och av hennes samiska vänner i Soppero. →

3 x
FÖRFATTARE
SOM
INSPIRERAR

Christina
Wahldén

Skriver med varsam och lätt hand om svåra och viktiga saker för barn och unga. Missa inte *Falafelflickorna!*

Jenny
Jägerfeld

Rolig och drastisk i en spännande kombination.

Pija
Lindenbaum

Barnen ser bilderna och uppfattar texten på ett sätt och vuxna på ett annat, ibland smärtsamt, sätt.

– Frågan om äkthet är märklig och hänger ihop med den svenska raspolitiken, där samerna definierades av andra. Hela andemeningen med böckerna om Agnes är att man ska ha rätt att definiera sig själv.

Agnes erfarenheter delas av Ann-Helén Laestadius, som aldrig fick lära sig att tala nordsamiska hemma. Det var resultatet av att hennes mamma hade gått i en så kallad nomadskola, där hon utsattes för en hård försvenskningsspolitik och var förbjuden att tala sitt eget språk.

– Vi som är födda på 1960- och 70-talen och har föräldrar som gick i nomadskolan är den förlorade generationen.

NÄR ANN-HELÉN berättar om sina böcker ute på skolorna visar hon ofta bilder från nomadskolorna, där samiska barn blev slagna, inlästa och undersökta av rasbiologer, långt borta från sina föräldrar.

Hon hoppas att den kunskapen ska öka förståelsen för samernas situation i dag – även hos samer, som kanske inte vet varför deras mamma eller pappa inte talar samiska, trots att mor- eller farföräldrarna gör det. I många familjer är det fortfarande känsligt att tala om.

Samtidigt gläds Ann-Helén Laestadius åt de senaste årens explosion av samisk kultur i musik, filmer, tv-serier och böcker. Hon menar att det är ett sätt för samerna att ta makten över sin egen historia.

– Dagens unga är nog den första generationen som inte låter sig tyngas så mycket av det gamla. Det är därför det här händer nu, tror jag.

Hon tror också att de sociala medierna har lett till att fler

”Om de ska lära sig samiska på djupet måste de också få möjlighet att läsa på språket”

unga vågar börja skriva på samiska och – i förlängningen – även tala språket. Men om de ska lära sig samiska på djupet måste de också få möjlighet att läsa på språket. Därför tycker Ann-Helén Laestadius att det är viktigt att få bort vinstkravet på översättning av skönlitterära böcker till samiska, vilket sällan är en lönsam affär.

Det var just löftet om att bli översatt till nord-, lule- och sydsamiska som fick henne att skriva boken *Bara dra* för unga vuxna, som kom ut i mars. I boken får samehat och hopplösa villkor den nittonårige Johannes att lämna renskötelsen, trots att han inte vill.

– En recensent skrev att ämnet är en samisk krutdurk, som hon hoppades att jag skulle

våga ta vidare till en vuxnare berättelse. Och det är precis vad jag håller på med i det som troligen ska bli en kriminalroman.

Bara dra är en så kallad lättläst bok ”nivå 3”, vilket innebär att språket ska vara enkelt och tydligt med en mening per bokrad. För Ann-Helén Laestadius, som gärna skriver lite ”pratigt”, var det en utmaning att anpassa sig till de kraven. Men efter flera samtal med redaktören hittade hon till slut en rytm som kändes rätt.

Det var först när hon lät två renskötare komma med synpunkter på boken som hon blev varse att de korthuggna,

poetiska meningarna påminde om en jolk:

**Han vill bort från renskötelsen.
Eller egentligen vill han inte det.
Det är svårt att vara renskötare.
Men lika svårt att lämna det.**

– Jag hade inte ens tänkt på det innan. Det är häftigt hur något sådant bara dyker upp, utan att man riktigt förstår var det kommer ifrån.

ATT SKRIVA FÖR tonåringar är en svår balansgång. För trovärdighetens skull försöker Ann-Helén Laestadius att inte använda ett för vuxet språk – särskilt inte när berättelsen sker i *jag*-form som i *Tio över ett*. Samtidigt undviker hon alltför ungdomliga ord, som lätt blir omoderna.

– När jag frågade en grupp sjuor visade det sig att de tyckte att det var jättetöntigt när tanter som jag använder ”deras” ord.

En annan utmaning är att fånga ungdomarnas intresse. Därför går hon alltid rakt på sak, utan långa miljöbeskrivningar som drar ner tempot.

Ann-Helén Laestadius tycker ändå att skillnaden mot vuxenböcker är ganska liten. Därför är hon kritisk till att ungdomsböcker ofta blir styvmoderligt behandlade i medierna.

– Jag tycker att det är otroligt viktigt att skapa ett medvetande bland unga om olika saker, och jag tror att ungdomsböckerna har en stor del i det. Om vi ska få unga att läsa mer, så blir det kontraproduktivt att se ner på barn- och ungdomslitteraturen. ☺

Är:

Född 1971 i Kiruna. Författare och journalist till yrket. Gift med grafiska formgivaren Mikael Hägg. Mamma till William, 13 år.

Aktuell:

August pristagare för bästa barn- och ungdomsbok år 2016. Ledamot i statens läsdelegation. Hennes reportage ”Såpmi blöder fortfarande” blev Svenska Dagbladet Kulturs mest delade artikel förra året.

Bibliografi:

Sms från Soppero (2007), *Hej Vacker* (2010), *Ingen annan är som du* (2011), *Hitta hem* (2012), reportageboken *Bromsgatan – vi som bodde på gårdarna* (2014), *Tio över ett* (2016), *Bara dra* (2018).

Favoritord:

Hoja – inte i betydelsen ’cykla’, utan ett ord som uttrycker att något är jobbigt, irriterande, förvånande eller chockerande. Det kommer troligen från meänkieli och kan också användas i meningar som *Hoja, vad varmt det är i dag!* – och då i betydelsen ’jobbigt’.